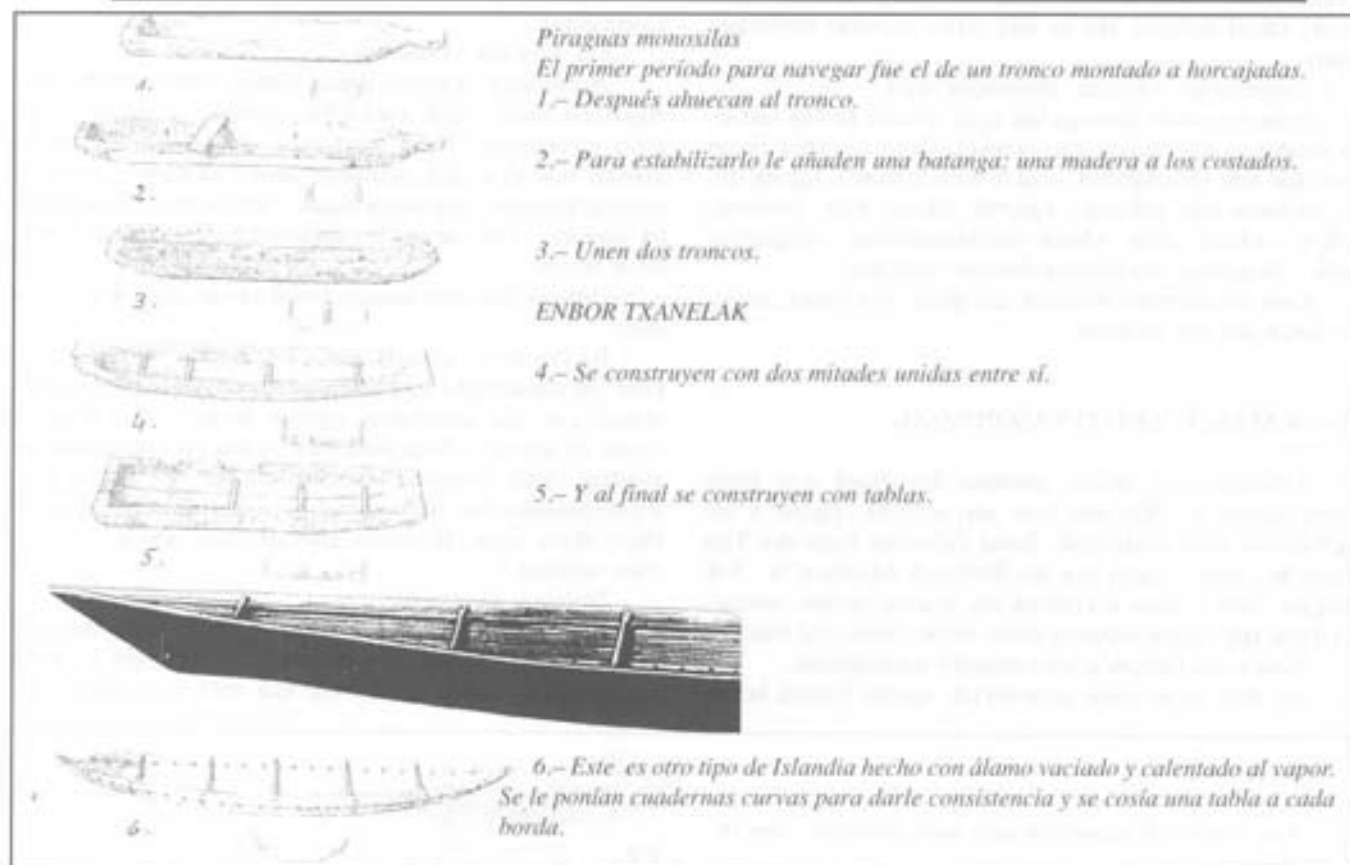

EUSKALDUN AZTARNAK VIII

ITXASONTZIAK

MERKATARITZA

- Bidasoa'ko Asturiaga kaian badago ontzi bat ondoratuta.

- Urte auetan makiña bat arkeologi gai arrapatu dituzte bertatik, etxeetan gordeta daudenak. Burdeos'en ere, Garona ibaiean, aurkitu zuten beste bat 1964'garren urtean eta bere barruan "sigillata hispanica" topa zutela, esanda degu. Baña, arazo au ez da or amaitzen. Begira zer dion "Brigantium" aldizkariak, 1983'ko 4'garren alean, gallegoz.

- Gallegoz ipiñi bear al dezu?

- Euskeratuko det: "Mundu zaarreko merkataritzarik geiena itxasoz egiten zan, naiz-eta neguan, eta eguraldi txarretan uretara irten ezin... Erromatarrek bazekiten, egoaldetik gorantz. Atlantiko itxasoan sear ibiltzen. Betika'ko emaitzak. Britania eta Rhin ibaieraino eltzen bait ziran... Batez ere I eta II'garren eunkietan... Orixen da, diot nik, Arditurri zillar-meatzetako garaia.

- Baña, itxasoan gauzez ez ziran ibiltzen.

- Egunez bakarrik ibiltzen ziran eta gaberako kaiaren bat billatu bear zuten. Gure itxas-ertzeko kaiek ontzi asko ikusi zituzten alde batera eta bestera ibiltzen. Aldizkari

gallego onek dionez Cortegada'n (Vigo) badago beste ontzi bat ondoratuta eta bertatik ataratako "terra sigillata", italica da...

- Orra Burdeos, Bidasoa eta Vigo, iru mugarri eta ezauzarri.

- Kantauri itxasoan ontzi ondoratuak aurkitzea ez da gauza erreza urak baztarrak asko astintzen duelakoz; alaz ere, or daude iru itxasontzi oiek merkatarzi ugari baten ezaugarri. Erromatarrek errez ibilli ziran geure itxasoan batetik bestera, Vigo'ko Cortegada'n ontzia aurkitzea batera dator, Labrador'en XVI'garren gizaldiko euskaldun ontzia topatzearekin. Canada'ko jakintsuek arrituta daude San Juan izeneko ontzi orren taju eta sendotasunakin... Erromatarren garaian, ordea, ez ziran gauzak geureartean orrela gertatzen.

- Nola gertatzen ziran ba?

CANOA MONOXILA

- Estrabon jaunak (Geog. III, 3.7) dionez, Hispania'ko Ifaraldekoek ontziak erabiltzen zituzten naruz egiñak edo bestela enbor batekin. Noiz? Kristo jaio aurreko eunkian.

KONDAIRA

Oietako "Canoa Monoxila" Irun'en topa zuten, 12 metrora sakonean, 1954'ean, oiñarri batzuek egiten ari zirala. Baña, ez zuten gorde.

– Zenbat orrelako!

– Beraz, gure aurrekoek orrelako ontzi ximpleekin ezin urrutira joan; baña, kosta aldean ibiltzeko naikoak ziran eurak. Ontzi aundiek ere ez bait ziran itxasoan barrurago joaten.

– Zelan egiten zituzten "monoxila" oiek?

– Enborrari zulo luzanga bat egin, gizona bertan sartzeko modukoa eta naikoa zan orrekin. Gerora, enbor orreri beste bat lotu aldamenean; orra bi enbor batera. Egoak ipini, ondoren eta, azkenik, egurrak alkarri lotu, enborren orde... Ontzi oien odoan erromatarrenak, izugarriak ziran... Nagusitasuna euren eskuetan zeukaten.

– Gure mendietako artzaiek, eta artzai ez zirenek, zer ez ote zuten ikusten itxasoan...

MARKATARITZAKO ITXASONTZIAK

– Lenengo aldiz itxaso zabaleko Fenizioek izan zuten euren eskuetan, 1500 urte Jesu jalo aurretik. Egipto'n ere ba zituzten auen antzekoak. Baita Palestina inguruko Tiro errian be, onela esaten bait dio Erregeak Salomon'eri: Nik ebagiko dituz Libano'n zedroak eta itxasoz, atoian, erman-go dituk zuk esaten didazun zeure erriko itxas-ertz batera...

– Asia'n eta Grezia'n izan zituzten itxasontziak...

– An ibillj ziran ibillj grekotarrek, ugarte batetik beste-

ra, etenik gabe itxasontzietan, Erroma sortu orduko'... Baña, sortu ondoren, erromatar merkatari-ontziak agertzen diranean, guztiak ematen dute itxura berdiña: Guztiak dira barru zabalekoak eta borobil antzekoak; guztiak dute brankako bularra (roda) irtena eta popako korasta goruntz egiten duena eta aurrerantz makurtzen dana antzar-lepoaren itxura artuz...

– Eta, brankako bularra?

– Aurrerantz okertzen dana, olatuak obeto erdibitzeko. Agertzen diran irudi batzuetan, aurreko mastako oiala, atzeko "maiorra" baño aundiagoa eta, geinetan, aurreko mastan oial txiki bat eramaten dute "artimon" izenekoa, ontzi-gobenuaren laguntzarako, ez bait dute oraindik lemarik asmatu... Timoiaren lana arraunekin egiten dute, trañeretan bezela.

– Orduan, lemaren lana arraunak eta artimonek egiten al dute?

– Ez zan beste lemarik asmatu oraindik. Lenengo eunikiko barkumarrazki batek txabolatxo bat darama aurreko aldean eta oial aundiaren gañean beste ojal txikiagoak (velas de gavia)... Alea (batez ere, garia) erametekoak oso aundiak ziran. Pompeia'ko arlosa batean xixilikatua ikusten degu barku bat. Aren antzekoa izango zan Grezia'ren El Pireo ikusi zuna, II'garren eunkian, Luziano'k (barregarrien idazleak).

– Nolakoa zan ba'da?

– Barruko mariñelekin itz egin ondoren, onela dio, arrituraz beterik: "55 metro luze, 15 metro zabla eta 13 metro sakonda. Eta, mastaren luzeroa! Eta arrek bear ditun estat-

Naves egipcias

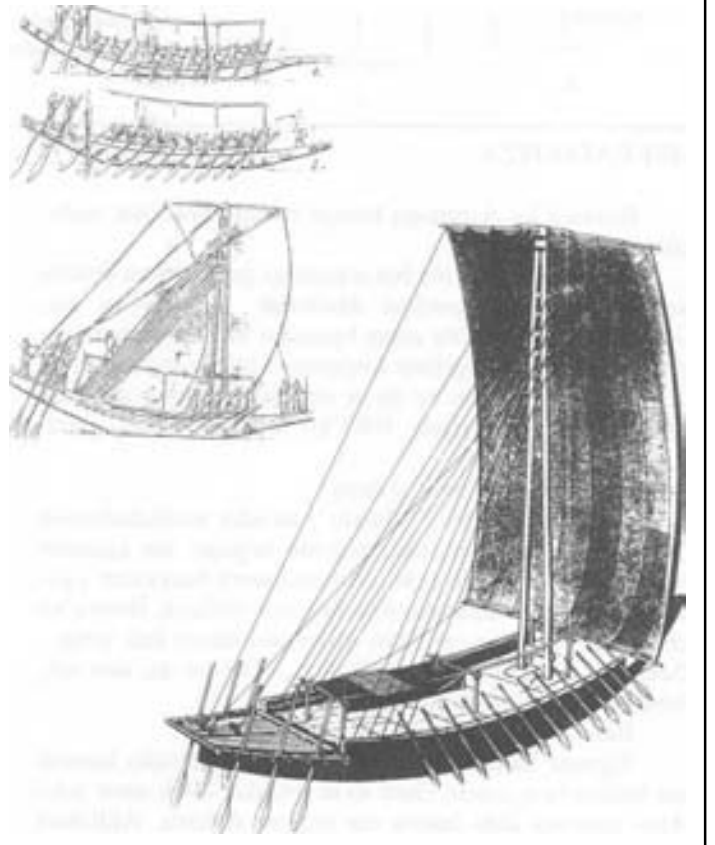
1.- Los remeros de la primera nave usan los remos como en las piraguas.

2.- Los de la segunda bogan como en las traineras.

En esta tercera imagen hay remeros y vela. El timón lo hacen con los remos.

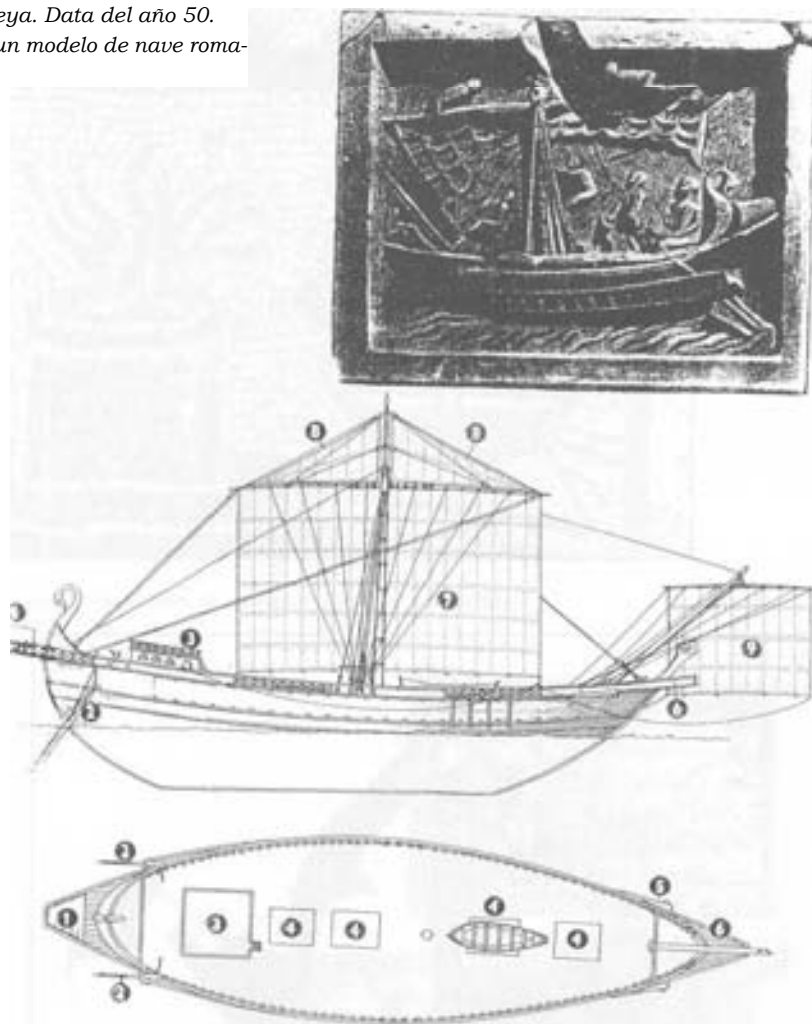
EGIPTO'KO MERKATARITZA MILLA URTE KRISTO AURRETIK

Una reproducción de este navío egipcio mil años a.C.

Bajorrelieve de una estela funeraria de Pompeya. Data del año 50. Según este modelo se reconstituye más abajo un modelo de nave romana para el transporte de grano.

MERKATARITZA

xak eta sokak tente irauteko! Popako korasta ateratzen zan gora antzar baten itxuran. Eta brankako bularra Iris'en irudiarekin! Goiko oial txikia (gavia) gorri-gorri, margoak, aingura bere molineterekin eta popa-aldean kamaroteak... Dana zan zoragarri! Esan zidatenez, ontzi arrek Atenas uria urte betean mantentzeko aria gari, ekarri zezakean aldiko...!.

– Zenbat mariñel?

– Barruko jendeak gudaroste oso bat zirudien eta kapitana zaartxo batek erabiltzen zituan atzeko lema aundiak (alde bakoitzean bi arraun galanta) makillatxo bategaz, gauzarik erreza bezela...". Onen esanekin eta Pompeia'ko irudiaren bitartez, atera dezakegu nolakoak ziran, gutxi gora-beera, merkatariontzia.

– Zertzuk zituzten ba'da?

– Ona zertzuk: Balkoia popan, oial batekin estalia, kapitana eta bere lagun bereizientzat; lemarako, arraun aundiak, aparixu bategaz uretatik kanpora jasotzen diranak; beste txabola bat erdian pillotu eta beste aukeratuentzat; eskotillak barrura sartu eta barrutik irtetzeko; branka edo proa aldean, egur Iodikote bat zer edo zer xintxilika ipintzeko

(serviola) edo bestela zaintzallearentzat (vigía); galeri bat branka inguruan; oial aundia eta txikiak (gavia); oialak bildu eta gordetzeko sokatxoekin; artimoia bere bilkurekin...

– Orrelakoak izango ziran euskaldunek itxas-ertzetik ikusten zituzten merkatariontzia?

Orrelakoak eta oien antzekoak. Ona Apokalipsis liburuan Joanek zer dion, Erroma'ren azkena ikusten duenean (18,1-20): "Merkatariontzia ere (11-13) negar egingo dite eta illetak joko dituzte arengandik, aien salgairik ez bait du geiago inork erosiko; ez urre-zillarrik edo perlarrik, ez liñu, ez purpura, seda edo eun gorririk; ez usai onezko zurik, ez marfillezko edo zur ederrezko ontzirrik; ez brontzezko, burdiñezko edo marmolezkorrik; ez kanela, ez zinamomo, ez lurrin gozorik; ez mirra, ez inzentsurrik; ez ardo, ez oliorrik; ez iriñ, ez garirik; ez zamari, ez ardi, ez zaldi, ez gurdirik; ez esklabu eta ez gizakumerik...". (15) "Gauza auen merkatariontzia serbitzariak eta aren bizkar aberasten ziranak, urrun geldituko dira..." (17) "Eta ontzigidariak, itsasoan portuz-portu dabilzan mariñelak eta itsasotik bizi direnak, urrun gelditu dira..."

ARRINDA'TAR ANES